

FORSLAG TIL AFGØRELSE FRA GENERALADVOKAT
JULIANE KOKOTT
fremsat den 27. oktober 2005 ¹

I — Indledning

1. Denne sag vedrører offentlige arbejdsgivers anvendelse af tidsbegrænsede ansættelseskontrakter i Grækenland. En græsk ret, Monomeles Protodikio Thessalonikis, har ved en præjudiciel anmodning forelagt Domstolen spørgsmål vedrørende de fællesskabsretlige forskrifter for sådanne tidsbegrænsede ansættelsesforhold. Denne præjudicielle anmodning vedrører navnlig foranstaltninger, der skal træffes for at forhindre misbrug af flere på hinanden følgende tidsbegrænsede ansættelseskontrakter.

2. Domstolen er endvidere i forbindelse med den præjudicielle anmodning blevet stillet et spørgsmål af grundlæggende vigtighed: Fra hvilket tidspunkt er de nationale retter forpligtet til at fortolke national ret i overensstemmelse med et direktiv?

II — De relevante retsregler

A — Fællesskabsret

3. Rådets direktiv 1999/70/EF af 28. juni 1999 om rammeaftalen vedrørende tidsbegrænset ansættelse, der er indgået af EFS, UNICE og CEEP ² (herefter »direktiv 1999/70«) udgør de relevante fællesskabsretlige regler i denne sag. Direktivet iværksætter rammeaftalen vedrørende tidsbegrænset ansættelse (herefter »rammeaftalen«), der blev indgået den 18. marts 1999 mellem tre generelle tværfaglige organisationer (EFS, CEEP og UNICE), og som er et bilag til direktivet.

4. Rammeaftalen vedrørende tidsbegrænset ansættelse bygger på følgende betragtning om, at »ansættelseskontrakter af tidsbegrænset varighed er — og fortsat vil være —

1 — Originalsprog: tysk.

2 — EFT L 175, s. 43.

den ansættelsesform, der sædvanligvis anvendes mellem arbejdsgivere og arbejdstagere»³. Samtidig anerkender rammeaftalen imidlertid også, at tidsbegrænsede ansættelseskontrakter »i visse sektorer, inden for visse erhverv og ved visse former for aktiviteter [er] en beskæftigelsesform, der passer både arbejdsgivere og arbejdstagere«⁴.

6. Rammeaftalens § 5 vedrører bestemmelser, der skal forhindre misbrug hidrørende fra anvendelsen af flere på hinanden følgende tidsbegrænsede ansættelseskontrakter eller ansættelsesforhold:

5. Rammeaftalens § 1 definerer derfor følgende som aftalens formål:

»1. For at forhindre misbrug hidrørende fra anvendelsen af flere på hinanden følgende tidsbegrænsede ansættelseskontrakter eller ansættelsesforhold fastsættes, medmindre der allerede findes tilsvarende retsregler, bestemmelser af medlemsstaterne — efter høring af arbejdsmarkedets parter i henhold til national lovgivning, kollektive aftaler eller praksis — og/eller af arbejdsmarkedets parter, hvorved der tages hensyn til behovene inden for bestemte sektorer og/eller blandt bestemte kategorier af arbejdstagere og som regulerer et eller flere af følgende forhold:

»Formålet med nærværende rammeaftale er:

- a) at forbedre kvaliteten ved tidsbegrænset ansættelse gennem anvendelsen af princippet om ikke-diskrimination
- b) at fastsætte rammer, der skal forhindre misbrug hidrørende fra flere på hinanden følgende tidsbegrænsede ansættelseskontrakter eller ansættelsesforhold.«

- a) objektive omstændigheder der kan begrunde en fornyelse af sådanne kontrakter eller ansættelsesforhold
- b) den maksimale samlede varighed af flere på hinanden følgende tidsbegrænsede ansættelseskontrakter eller arbejdsforhold
- c) antallet af gange sådanne kontrakter eller ansættelsesforhold kan fornyes.

3 — Andet afsnit i rammeaftalens indledning, jf. også punkt 6 i de generelle betragtninger hertil.

4 — Punkt 8 i de generelle betragtninger til rammeaftalen, jf. ligeledes andet afsnit i dens indledning.

2. Medlemsstaterne — efter høring af arbejdsmarkedets parter — og/eller arbejdsmarkedets parter fastsætter, hvor det er hensigtsmæssigt, under hvilke betingelser tidsbegrænsede ansættelseskontrakter og ansættelsesforhold er at anse som:

rammeaftalens indhold⁵. Dette skal gøre det muligt at tage hensyn til forholdene i den enkelte medlemsstat og de særlige omstændigheder, der gør sig gældende inden for bestemte sektorer og erhverv, herunder sæsonbetonede aktiviteter⁶.

a) »flere på hinanden følgende«

b) tidsbegrænsede kontrakter eller ansættelsesforhold.«

9. Artikel 3 i direktiv 1999/70 fastsætter direktivets ikrafttræden til dagen for offentliggørelsen i *De Europæiske Fællesskabers Tidende*, det vil sige den 10. juli 1999.

7. Endelig bestemmer rammeaftalens § 8, stk. 3:

»Gennemførelsen af bestemmelserne i denne aftale udgør ikke en gyldig begrundelse for at sænke det generelle niveau for beskyttelse af arbejdstagerne på det område, der omfattes af denne aftale.«

8. Direktiv 1999/70 overlader det til medlemsstaterne at definere de udtryk, der er anvendt i rammeaftalen uden at være specifikt defineret deri, i overensstemmelse med national ret og/eller praksis, forudsat at nævnte definitioner ikke er i modstrid med

10. I henhold til artikel 2, stk. 1, i direktiv 1999/70 er medlemsstaterne forpligtet til at »sætte [...] de nødvendige love og administrative bestemmelser i kraft for at efterkomme nærværende direktiv senest den 10. juli 2001« eller at sikre sig, at »arbejdsmarkedets parter senest på denne dato har indført de nødvendige bestemmelser ad aftalemæssig vej«. Om nødvendigt kan medlemsstaterne, hvis særlige vanskeligheder gør det påkrævet — efter høring af arbejdsmarkedets parter i overensstemmelse med direktivets artikel 2, stk. 2 — eller hvis gennemførelsen sker ved kollektiv overenskomst, disponere over yderligere maksimalt et år.

5 — Syttende betragtning til direktiv 1999/70.

6 — Punkt 10 i de generelle betragtninger til rammeaftalen vedrørende tidsbegrænset ansættelse, jf. ligeledes tredje afsnit i rammeaftalens indledning.

Som Kommissionen har meddelt, blev der givet Grækenland en sådan frist på et år indtil den 10. juli 2002.

Præsidentdekret nr. 81/2003

B — *National ret*

11. De relevante bestemmelser i græsk ret er dels bestemmelserne i lov nr. 2190/1994, dels de præsidentdekreter, der er vedtaget til gennemførelse af direktiv 1999/70.

13. Præsidentdekret nr. 81/2003⁸, der trådte i kraft den 2. april 2003, fastsætter »bestemmelser vedrørende arbejdstagere, der ansættes på grundlag af tidsbegrænsede kontrakter« og fandt i overensstemmelse med artikel 2, stk. 1, oprindeligt »anvendelse på arbejdstagere, der var ansat på grundlag af en tidsbegrænset kontrakt eller lønnet ansættelsesforhold«. Denne bestemmelses anvendelsesområde blev imidlertid efterfølgende ændret ved præsidentdekret nr. 180/2004 af 23. august 2004⁹ om ansættelsesforhold i den private sektor¹⁰.

Lov nr. 2190/1994

14. Artikel 5 i præsidentdekret nr. 81/2003 indeholdt i sin oprindelige udgave følgende »bestemmelser til beskyttelse af arbejdstagere og til at forhindre misbrug af loven til skade for arbejdstagere«:

12. Artikel 21 i lov nr. 2190/1994⁷ bestemmer:

»[...] offentlige organer og juridiske personer [kan] ansætte personale under tidsbegrænsede privatretlige ansættelseskontrakter til sæsonbestemte eller andre periodiske eller midlertidige behov [...] ændring til tidsbegrænsede kontrakter er ugyldig [...]«

»1. Ubegrænset fornyelse af tidsbegrænsede ansættelseskontrakter er tilladt, hvis den er begrundet i objektive omstændigheder.

8 — FEK A 77, 2.4.2003.

9 — FEK A 60, 23.8.2004. Præsidentdekret nr. 180/2004 træder i henhold til artikel 5, stk. 1, i kraft på dagen for dens offentliggørelse i statstidende, medmindre andet bestemmes.

10 — Jf. artikel 1 i præsidentdekret nr. 180/2004.

7 — FEK A 28, 3.3.1994.

- a) Der er navnlig tale om objektive omstændigheder

ansættelseskontrakter eller -forhold, når de er indgået mellem den samme arbejdsgiver og den samme arbejdstager, på de samme eller lignende ansættelsesvilkår, og der er højst tyve (20) arbejdsdage mellem disse.

[...] hvis indgåelse af en tidsbegrænset kontrakt er påkrævet i henhold til en lovbestemmelse eller administrativ bestemmelse [...]

5. Bestemmelserne i denne artikel finder anvendelse på kontrakter eller fornyelse af ansættelseskontrakter eller -forhold, der indgås efter præsidentdekretets ikrafttræden.«

3. Såfremt varigheden af de på hinanden følgende tidsbegrænsede ansættelseskontrakter eller -forhold overskrider i alt to år, uden at der foreligger objektive omstændigheder, jf. stk. 1, formodes det, at formålet hermed er at dække faste og varige behov hos virksomheden, hvorved de ændres til tidsubegrænsede ansættelseskontrakter eller -forhold. Hvis der under denne periode på to år har været flere end tre fornyelser af ansættelseskontrakten eller -forholdet, jf. stk. 4, og der ikke foreligger en af de omstændigheder, der er opregnet i stk. 1, formodes det, at formålet hermed er at dække faste og varige behov hos virksomheden, hvorved de ændres til tidsubegrænsede ansættelseskontrakter eller -forhold. Det påhviler under alle omstændigheder arbejdsgiveren at bevise, at det modsatte er tilfældet.

15. Præsidentdekret nr. 180/2004 ændrede ovennævnte artikel 5 i præsidentdekret nr. 81/2003, som nu har følgende ordlyd¹¹:

- »1. Ubegrænset fornyelse af tidsbegrænsede ansættelseskontrakter er tilladt, hvis den er begrundet i objektive omstændigheder. Sådanne objektive omstændigheder foreligger navnlig:

hvis fornyelsen er begrundet i arbejdsgiverens eller virksomhedens art, natur eller aktivitet eller i særlige årsager eller krav, i det omfang disse omstændigheder følger direkte eller indirekte af den

4. Der anses for at være tale om »flere på hinanden følgende« tidsbegrænsede

¹¹ — Jf. artikel 3 i præsidentdekret nr. 180/2004.

pågældende kontrakt, for eksempel i tilfælde af arbejdstagerens midlertidige ansættelse, forlængelse af midlertidige arbejdsopgaver, midlertidig øget arbejdsbyrde, eller hvis tidsbegrænsningen er forbundet med undervisning eller uddannelse, hvis fornyelsen af kontrakten har til formål at lette arbejdstagerens overgang fra en tilsvarende ansættelse, eller at gennemføre arbejder eller et bestemt program, er forbundet med en bestemt begivenhed eller [...]

på de samme eller lignende ansættelsesvilkår, og der er højst femogfyrre (45) dage mellem disse, uanset om der er tale om arbejdsdage. Er der tale om en koncern, er der ligeledes tale om »samme arbejdsgiver« i denne bestemmelses forstand, når det er virksomheder i samme koncern.

3. Såfremt varigheden af de på hinanden følgende tidsbegrænsede ansættelseskontrakter eller -forhold overskrider i alt to (2) år, formodes det, at formålet hermed er at dække faste og varige behov hos virksomheden, hvorved de ændres til tidsbegrænsede ansættelseskontrakter eller -forhold. Hvis der under denne periode på to år har været flere end tre (3) fornyelser af ansættelseskontrakten eller -forholdet, jf. stk. 4, formodes det, at formålet hermed er at dække faste og varige behov hos virksomheden, hvorved de ændres til tidsbegrænsede ansættelseskontrakter eller -forhold. Det påhviler under alle omstændigheder arbejdsgiveren at bevise, at det modsatte er tilfældet.

4. Der anses for at være tale om »flere på hinanden følgende« tidsbegrænsede ansættelseskontrakter eller -forhold, når de er indgået mellem den samme arbejdsgiver og den samme arbejdstager,

5. Bestemmelserne i denne artikel finder anvendelse på kontrakter eller fornyelse af ansættelseskontrakter eller -forhold, der indgås efter præsidentdekrets ikrafttræden.«

Præsidentdekret nr. 164/2004

16. Præsidentdekret nr. 164/2004¹², der trådte i kraft den 19. juli 2004, fastsætter endelig særlige bestemmelser vedrørende arbejdstagere, der ansættes på grundlag af tidsbegrænsede kontrakter i den offentlige sektor. Artikel 2, stk. 1, definerer dekretets anvendelsesområde således:

»Bestemmelserne i dette præsidentdekret finder anvendelse på personale i den offentlige sektor, således som den er defineret i

12 — FEK A 134 af 19.7.2004. I henhold til artikel 12, stk. 1, træder præsidentdekret nr. 164/2004 i kraft på dagen for dets offentliggørelse i statstidende, medmindre andet bestemmes.

dekretets artikel 3, og på personale i kommuner og byer, der er ansat på grundlag af tidsbegrænsede kontrakter eller lønnede ansættelsesforhold eller på grundlag af en entreprisekontrakt eller enhver anden ansættelseskontrakt eller -forhold, som indeholder et underordningsforhold».

4. Der kan i intet tilfælde være flere end tre på hinanden følgende kontrakter, dog med forbehold for bestemmelserne i artikel 6, stk. 2.»

18. Det bestemmes i overensstemmelse med overgangsbestemmelserne i artikel 11 i præsidentdekret nr. 164/2004:

17. Artikel 5 i præsidentdekret nr. 164/2004 indeholder navnlig følgende bestemmelser om muligheden for at anvende flere på hinanden følgende kontrakter i den offentlige sektor:

»1. Flere på hinanden følgende kontrakter, der indgås og gennemføres mellem den samme arbejdsgiver og arbejdstager vedrørende det samme eller lignende arbejde og på de samme eller lignende ansættelsesvilkår, og der er mindre end tre måneder mellem, er forbudte.

2. Indgåelsen af disse kontrakter er undtagelsesvis lovlig, hvis det er begrundet i objektive omstændigheder. Der er tale om objektive omstændigheder, hvis de kontrakter, der følger efter den oprindelige kontrakt, indgås for at opfylde særlige behov af samme art, der er direkte eller indirekte forbundet med virksomhedens art, natur eller aktivitet.

»1. Forudsat at kontrakterne er indgået, inden dette præsidentdekret trådte i kraft og fortsat var gyldige, da dekretet trådte i kraft, udgør flere på hinanden følgende kontrakter i den i dette dekrets artikel 5, stk. 1, omhandlede forstand herefter tidsbegrænsede ansættelseskontrakter, hvis nedenstående kumulative betingelser er opfyldt:

a) Varigheden af de på hinanden følgende kontrakter udgjorde fireogtyve (24) måneder senest på tidspunktet for dette dekrets ikrafttræden, uafhængigt af antallet af fornyelser, eller tre fornyelser senest efter den oprindelige kontrakt i den i dette dekrets artikel 5, stk. 1, omhandlede forstand med en samlet varighed på atten (18) måneder inden for en periode på 24 måneder regnet fra den oprindelige kontrakt.

b) Den samlede varighed af den i litra a) omhandlede ansættelse skal reelt

[...]

have været gennemført ved den samme institution, med den samme eller lignende stillingsbeskrivelse og på de samme eller tilsvarende vilkår som i den oprindelige ansættelseskontrakt [...]

- c) Kontrakten skal vedrøre aktiviteter, der er direkte eller indirekte forbundet med den pågældende institutions faste og varige behov, således som disse behov er defineret i den almene interesse, som institutionen skal varetage.

- d) Den samlede varighed af den ovennævnte ansættelse skal have været gennemført fuldtids eller deltids, og de udførte opgaver skal have været de samme eller tilsvarende de opgaver, der er angivet i den oprindelige kontrakt.

[...]

5. Kontrakter, der er udløbet i løbet af tre måneder inden dette dekrets ikrafttræden, er ligeledes underlagt bestemmelserne i stk. 1. Disse kontrakter formodes at være flere på hinanden følgende kontrakter, der fortsat er gyldige indtil dette dekrets ikrafttræden. Betingelsen i stk. 1, litra a), skal være opfyldt på datoen for kontraktens udløb.«

III — De faktiske omstændigheder og retsforhandlingerne i hovedsagen

19. Sagsøgerne i hovedsagen, der oprindeligt var atten¹³, herunder Konstantinos Adeneler, var ansat hos sagsøgte i hovedsagen, Grækenlands Mælkeorganisation, Ellinikos Organismos Galaktos (ELOG). Sidstnævnte er en privatretlig juridisk person med hjemsted i Thessaloniki, som ifølge de relevante bestemmelser i græsk ret tilhører den offentlige sektor i bred forstand¹⁴. ELOG har til opgave at forvalte mælkekvoteordningen på det græske område og sørge for, at Grækenland ikke overskrider sine kvoter.

20. Der var mellem ELOG og hver af sagsøgerne i hovedsagen flere på hinanden følgende privatretlige ansættelseskontrakter, der alle var tidsbegrænsede. Dette gjaldt både for de oprindelige ansættelseskontrakter og for de efterfølgende kontrakter.

21. Det første ansættelsesforhold mellem en del af sagsøgerne blev indgået inden den 10. juli 2001, hvilken dato var den fastsatte frist for gennemførelse af direktiv 1999/70. ELOG indgik de første ansættelseskontrakter med de andre sagsøgere i hvert fald inden udløbet af den forlængede gennemførelsesfrist den 10. juli 2002. Alle kontrakterne,

13 — Tre af sagsøgerne har i mellemtiden hævet deres sager.

14 — Artikel 51, stk. 1, i lov nr. 1892/1990 (FEK A 101).

både de oprindelige og de efterfølgende, blev indgået for otte måneder med henholdsvis toogtyve dage imellem og næsten elleve måneder imellem de på hinanden følgende kontrakter. Alle sagsøgerne er altid blevet genansat for at varetage den samme stilling (laboratorietekniker, sekretær, dyrlæge etc.) som i den oprindelige ansættelseskontrakt.

22. På tidspunktet for ikrafttræden af præsidentdekret nr. 81/2003 den 2. april 2003 havde alle sagsøgerne en tidsbegrænset ansættelseskontrakt. Alle ansættelsesforholdene skulle udløbe mellem juni 2003 og slutningen af august 2003. Herefter blev sagsøgerne enten arbejdsløse eller midlertidigt ansat hos ELOG i henhold til foreløbige retslige beslutninger.

23. Sagsøgerne har under retsforhandlingerne i hovedsagen anført, at deres arbejde dækkede sagsøgtes faste og varige behov, og at indgåelsen af flere på hinanden følgende tidsbegrænsede ansættelseskontrakter derfor udgjorde misbrug. Sagsøgerne har nedlagt påstand om, at den forelæggende ret skal ændre de ansættelseskontrakter, der bandt dem til ELOG, til tidsbegrænsede kontrakter. Denne ændring er nødvendig for at kunne træffe afgørelse vedrørende sagsøgeres øvrige påstande, for eksempel deres genansættelse og betaling af skyldig løn.

IV — Anmodningen om præjudiciel afgørelse og retsforhandlingerne for Domstolen

24. Ved kendelse af 8. april 2004, berigtiget ved kendelse af 5. juli 2004, har Monomeles Protodikio Thessalonikis¹⁵ (herefter ligeledes »den forelæggende ret«) forelagt Domstolen følgende spørgsmål:

»1) Skal de nationale retter — så vidt muligt — fortolke national ret i overensstemmelse med et direktiv, som efter fristens udløb er gennemført i national ret, fra a) det tidspunkt, hvor direktivet trådte i kraft, eller b) det tidspunkt, hvor fristen for direktivets gennemførelse i national ret udløb, eller c) det tidspunkt, hvor de nationale gennemførelsesbestemmelser trådte i kraft?

2) Skal § 5, stk. 1, litra a), i rammeaftalen vedrørende tidsbegrænset ansættelse fortolkes således, at en objektiv omstændighed som begrundelse for vedvarende fornyelser eller indgåelse af flere på hinanden følgende tidsbegrænsede ansættelseskontrakter, ud over de omstændigheder, som hænger sammen med arbejdets natur, art og karakteri-

15 — Der er tale om førsteinstansen i Thessaloniki.

stika eller andre lignende omstændigheder, kan være den omstændighed alene, at indgåelsen af en tidsbegrænset kontrakt kræves i henhold til en lovbestemmelse eller administrativ bestemmelse?

- 3) a) Er nationale regler som artikel 5, stk. 4, i præsidentdekret nr. 81/2003 i henhold til hvilke ansættelseskontrakter, der med samme eller lignende indhold indgås mellem samme arbejdstager og arbejdsgiver, anses for tidsbegrænset, når der højst er 20 arbejdsdage mellem, forenelige med § 5, stk. 1 og 2, i rammeaftalen vedrørende tidsbegrænset ansættelse?

- b) Kan § 5, stk. 1 og 2 i rammeaftalen vedrørende tidsbegrænset ansættelse fortolkes således, at der kun foreligger et ansættelsesforhold mellem en arbejdstager og en arbejdsgiver på ubegrænset tid, såfremt kravet i artikel 5, stk. 4, i præsidentdekret 81/2003 er opfyldt?

tidsubegrænsede kontrakter eller forhold foreneligt med EF-rettens effektivitetsprincip og formålet med § 5, stk. 1 og 2, sammenholdt med § 1, i rammeaftalen vedrørende tidsbegrænset ansættelse, når disse ansættelseskontrakter eller ansættelsesforhold ganske vist indgås for et begrænset tidsrum til dækning af akutte eller sæsonbestemte behov hos arbejdsgiveren, men har til formål at dække dennes faste og varige behov?»

25. Sagsøgerne i hovedsagen, den græske regering og Kommissionen har indgivet skriftlige og mundtlige indlæg for Domstolen. ELOG har alene afgivet indlæg under den mundtlige forhandling.

V — Bedømmelse

A — Antagelse til realitetsbehandling af de præjudicielle spørgsmål

- 4) Er forbuddet i henhold til den nationale bestemmelse i artikel 21 i lov 2190/1994 mod ændring af flere på hinanden følgende tidsbegrænsede ansættelseskontrakter eller ansættelsesforhold til

26. Den græske regering og Kommissionen har begge i deres skriftlige indlæg rejst tvivl om de præjudicielle spørgsmåls betydning for afgørelsen.

Det første spørgsmål: den relevante dato for den retlige bedømmelse

afgørelse vedrørende et præjudicielt spørgsmål fra en national retsinstans, når det klart fremgår, at den ønskede fortolkning af fællesskabsretten savner enhver forbindelse med realiteten i hovedsagen eller dennes genstand, eller når problemet er af generel eller hypotetisk karakter¹⁶.

27. Kommissionen nærer for det første tvivl om det første præjudicielle spørgsmåls betydning for tvistens løsning. Spørgsmålet skal afgøre, fra hvilket tidspunkt national ret skal fortolkes i overensstemmelse med et direktiv. Kommissionen nærer tvivl, fordi alle de omtvistede ansættelseskontrakter indgået med sagsøgerne i hovedsagen *først udløb* efter offentliggørelsen af præsidentdekret nr. 81/2003, det vil sige på en dato, hvor fristen for Grækenlands gennemførelse af direktivet allerede var udløbet, eller hvor der i øvrigt var blevet vedtaget en national bestemmelse til gennemførelse af direktiv 1999/70. Kommissionen er derfor af den opfattelse, at tvisten i hovedsagen ikke vedrører den forudgående periode, og at der derfor ikke foreligger noget spørgsmål om pligten til at fortolke i overensstemmelse med direktivet på disse tidligere datoer.

29. I denne sag fremgår det bestemt ikke *klart*, at den relevante periode er den senere periode, som Kommissionen har omtalt. Det tilkommer udelukkende den forelæggende ret at afgøre, hvilken dato der i henhold til national ret skal anvendes for at vurdere lovligheden af anvendelsen af tidsbegrænsede ansættelseskontrakter (datoen for kontraktens indgåelse eller for dens ophør), og dermed hvilke bestemmelser vurderingen skal bygge på (præsidentdekret nr. 81/2003 eller andre bestemmelser i national ret). Det er bestemt ikke usandsynligt, at den nationale ret i denne sag når til den konklusion, at lovligheden af de tidsbegrænsede ansættelseskontrakter skal vurderes konkret i henhold til den gældende retstilstand på *datoen for deres indgåelse*. Så vidt mig bekendt, ligger denne dato under alle omstændigheder *før* udløbet af Grækenlands frist for gennemførelse af direktiv 1999/70, altså før den 10. juli 2002.

28. Det er imidlertid fast retspraksis, at det udelukkende tilkommer den nationale retsinstans på grundlag af omstændighederne i den konkrete sag at vurdere, såvel om en præjudiciel afgørelse er nødvendig for, at den kan afsige dom, som relevansen af de spørgsmål, den forelægger Domstolen. Domstolen kan således kun afslå at træffe

30. Navnlig i henhold til det af sagsøgerne i hovedsagen anførte, hvilket ikke er bestridt, blev den første og den anden tidsbegrænsede ansættelseskontrakt indgået med mindst en

16 — Det er tilstrækkeligt at henvise til dom af 15.12.1995, sag C-415/93, Bosman, Sml. I, s. 4921, præmis 59-61, og af 7.6.2005, sag C-17/03, Vereniging voor Energie, Milieu en Water m.fl., Sml. I, s. 4983, præmis 34.

af sagsøgerne inden udløbet af Grækenlands gennemførelsesfrist, det vil sige inden ovennævnte dato den 10. juli 2002¹⁷. Det er navnlig i forhold til disse sidstnævnte kontrakter, at det kan være afgørende at vide, om national ret, der finder anvendelse herpå, allerede inden gennemførelsesfristens udløb skal eller ikke skal fortolkes i overensstemmelse med direktivet eller rammeaftalen.

31. Under disse betingelser er spørgsmålet om den dato, hvorfra pligten til at fortolke national ret i overensstemmelse med direktivet opstår, på ingen måde *klart uden betydning*. Jeg er derfor ikke overbevist af den tvivl, som Kommissionen har rejst vedrørende det første præjudicielle spørgsmåls betydning for tvistens løsning.

Det andet og tredje spørgsmål: efterfølgende ændring af den nationale retstilstand

32. Den forelæggende ret ønsker med det andet og tredje spørgsmål i det væsentlige oplyst, om rammeaftalen vedrørende tids-

begrænsede ansættelseskontrakter skal fortolkes således, at den ikke er til hinder for de definitioner af objektive omstændigheder og gentaget efterfølgende, som den græske lovgiver har fastsat i præsidentdekret nr. 81/2003. Den græske regering har herved i sine skriftlige og mundtlige indlæg anført, at præsidentdekret nr. 81/2003 ikke længere — siden vedtagelsen af præsidentdekret nr. 64/2004 og 180/2004 — finder anvendelse på tvisten i hovedsagen, hvorfor spørgsmålene vedrørende denne bestemmelse ikke længere af er betydning for tvistens løsning. Den græske regering har således bestridt det andet og tredje spørgsmåls betydning for tvistens løsning.

33. Jeg skal i denne henseende først fastslå, at der ved artikel 234 EF er tillagt Domstolen kompetence til at fortolke fællesskabsretten, og at ændringer af den nationale lovgivning, der er sket efter forelæggelsen, derfor ikke kan påvirke denne fortolkning¹⁸.

34. Endvidere følger det af den omtalte retspraksis, at det udelukkende tilkommer den nationale ret at vurdere, hvorvidt en

17 — Jf. indlægget fra sagsøgerne i hovedsagen, punkt 51 og 52, hvorefter de første tidsbegrænsede ansættelseskontrakter på otte måneder blev indgået med næsten halvdelen af de berørte parter inden den 10.7.2002, og for en del af dem blev den anden tidsbegrænsede ansættelseskontrakt allerede indgået kun 22 dage efter udløbet af den første.

18 — Dom af 7.12.1993, sag C-83/92, Pierrel m.fl. mod Ministero della Sanità, Sml. I, s. 6419, præmis 32. Jf. i samme retning dom af 30.4.1996, sag C-194/94, CIA Security International, Sml. I, s. 2201, præmis 20.

præjudiciel forelæggelse er nødvendig for dens afgørelse i sagen¹⁹. Herudover kan Domstolen forkaste de præjudicielle spørgsmål, den får forelagt, når det klart fremgår, at de er uden betydning for tvistens løsning²⁰.

35. I denne sag fremgår det — i modsætning til det af den græske regering anførte — på ingen måde klart, at sagsøgerne i hovedsagen nu *alle*²¹ er omfattet af de nye specifikke bestemmelser for den offentlige sektor i præsidentdekret nr. 164/2004, og at den hidtil gældende retstilstand, nemlig præsidentdekret nr. 81/2003 i udgaven fra 2003, ikke længere finder anvendelse på de berørte parter.

36. Bestemmelserne i præsidentdekret nr. 164/2004 har ganske vist tilbagevirkende kraft, idet deres anvendelse udtrykkeligt omfatter tidsbegrænsede ansættelseskontrakter, der er indgået i løbet af de to år, der gik forud for dets ikrafttræden. Dekretet finder imidlertid kun anvendelse på ansættelseskontrakter, der var gyldige på tidspunktet for dekretets ikrafttræden den 19. juli 2004 og på kontrakter, der var udløbet senest

tre måneder før denne dato²². Ifølge den forelæggende rets angivelser ligger ansættelseskontrakterne for sagsøgerne i hovedsagen alle lang tid før denne dato, idet de udløb mellem juni og september 2003.

37. Det fremgår heller ikke særligt klart, at præsidentdekret nr. 180/2004 *med tilbagevirkende kraft* begrænser det materielle anvendelsesområde for præsidentdekret nr. 81/2003 til ansættelseskontrakter i den private sektor. Præsidentdekret nr. 180/2004 indeholder under alle omstændigheder ingen udtrykkelig bestemmelse i denne henseende. De pågældende ændringsbestemmelser synes derimod først at være trådt i kraft i august 2004²³.

38. Endvidere fremgik det af den mundtlige forhandling om dette punkt, at de berørte parter ikke var enige om spørgsmålet om den tidsmæssige anvendelse af de relevante bestemmelser i græsk ret.

39. Jeg kan i denne sammenhæng fastslå, at det under alle omstændigheder ikke fremgår klart, at det andet og tredje præjudicielle spørgsmål ikke har nogen forbindelse med realiteten i hovedsagen eller dennes genstand. Den præjudicielle forelæggelse kan derfor ud fra dette synspunkt antages til realitetsbehandling.

19 — CIA Security International-dommen, nævnt ovenfor i fodnote 18, præmis 20.

20 — Jf. ovenfor, punkt 28 og fodnote 16 i dette forslag til afgørelse.

21 — Den græske regering har selv i sit skriftlige indlæg, punkt 16, erkendt, at det i henhold til bestemmelserne i præsidentdekret nr. 164/2004 kun er ni af de atten sagsøgere i hovedsagen, der opfylder betingelserne for, at deres tidsbegrænsede kontrakter omdannes til tidsbegrænsede kontrakter. ELOG's angivelser under den mundtlige retsforhandling forekommer også at indebære, at det ikke er alle sagsøgerne i hovedsagen, der drager fordel af overgangsbestemmelserne i præsidentdekret nr. 164/2004.

22 — Jf. overgangsbestemmelserne i artikel 11, stk. 1 og 5, i præsidentdekret nr. 164/2004.

23 — Jf. i denne henseende ovenfor, fodnote 9.

Det fjerde spørgsmål: rammeaftalens materielle anvendelsesområde

40. Det fjerde præjudicielle spørgsmål omhandler følgerne i henhold til rammeaftalen vedrørende tidsbegrænset ansættelse af misbrug af artikel 21 i den græske lov nr. 2190/1994 ved indgåelsen af tidsbegrænsede ansættelseskontrakter i den private sektor. Den græske regering har herom forklaret, at denne bestemmelse efter dens opfattelse ikke er omfattet af rammeaftalens anvendelsesområde. Den græske regering er nemlig af den opfattelse, at bestemmelsen tilsigter at forhindre misbrug, der følger af indgåelsen af *flere* på hinanden følgende tidsbegrænsede ansættelseskontrakter, mens artikel 21 i den græske lov nr. 2190/1994 kun vedrører indgåelsen af den første tidsbegrænsede ansættelseskontrakt. Den græske regering har således igen rejst tvivl om det præjudicielle spørgsmåls betydning for tvistens løsning.

41. Det fremgår imidlertid — i modsætning til den græske regerings opfattelse — på ingen måde *klart*, at artikel 21 i den græske lov nr. 2190/1994 ikke, i det mindste indirekte, kan påvirke lovligheden af *flere* på hinanden følgende tidsbegrænsede ansættelseskontrakter. Denne bestemmelse forbyder nemlig kun i visse tilfælde, at tidsbegrænsede ansættelseskontrakter fornyes eller indgås på ny. Det kan derimod følge heraf, at indgåelsen af nye tidsbegrænsede ansættelseskontrakter er lovlig i alle andre tilfælde. Sagsøgerne i hovedsagen har derfor gjort gældende — uden at dette punkt er bestridt — at artikel 21 i den græske lov

nr. 2190/1994 i praksis gennem flere år er blevet påberåbt i den offentlige sektor som grundlag for indgåelsen af de tidsbegrænsede ansættelseskontrakter med otte måneders varighed, der med fire måneders mellemrum er indgået mellem den samme arbejdstager og den samme arbejdsgiver. I en sådan sammenhæng kan en fortolkning af rammeaftalen vedrørende tidsbegrænset ansættelse være nyttig for den forelæggende ret og have betydning for løsningen af den tvist, retten skal behandle. Endelig er der vedrørende dette punkt ikke tvivl om, at den præjudicielle forelæggelse kan antages til realitetsbehandling.

B — Den dato, hvorfra forpligtelsen til at fortolke national ret i overensstemmelse med direktivet opstår (det første spørgsmål)

42. Den forelæggende ret ønsker med det første spørgsmål oplyst, fra hvilken dato den er forpligtet til at fortolke national ret i overensstemmelse med direktivet. Retten har nævnt tre mulige datoer: ikke blot datoen for udløbet af gennemførelsesfristen eller den (forsinkede) ikrafttræden af de bestemmelser, der tilsigter at gennemføre et direktiv i national ret, men også udtrykkeligt den — forudgående — dato for direktivets ikrafttræden. I det mindste for visse af sagsøgerne er den periode, der gik forud for udløbet af gennemførelsesfristen, nemlig vigtig²⁴.

²⁴ — Der er tale om sagsøgere, hvis første og anden ansættelseskontrakt med ELOG blev indgået inden Grækenlands gennemførelsesfrist, altså inden den 10.7.2002 (jf. i denne henseende punkt 29 og 30 i dette forslag til afgørelse).

43. Det er allerede fastslået i retspraksis, at lovbestemmelser og administrative bestemmelser skal fortolkes på en måde, der er i overensstemmelse med direktiver²⁵. I det omfang national ret tillader en fortolkning, der er i overensstemmelse med direktivet, for eksempel fordi de pågældende bestemmelser omfatter generelt formulerede afsnit eller ubestemte juridiske begreber, skal den nationale ret derfor i videst muligt omfang udnytte den handlingsmargin, retten er tildelt (»skønsmargin«) til fordel for fællesskabsretten²⁶.

44. Denne forpligtelse gælder under alle omstændigheder efter udløbet af den gennemførelsesfrist, der er fastsat i et direktiv²⁷. Den nationale ret kan i intet tilfælde blot passivt afvente, at direktivet faktisk, eventuelt for sent, gennemføres i national ret. Forpligtelsen til at fortolke i overensstemmelse med fællesskabsretten udstrækker sig nemlig til al national ret og er ikke begrænset til de lovbestemmelser og administrative

bestemmelser, der specifikt vedtages for at gennemføre direktivet²⁸. Forpligtelsen til at fortolke i overensstemmelse med direktiver gælder derfor også helt uafhængigt af spørgsmålet, om og hvornår det pågældende direktiv faktisk er blevet gennemført²⁹.

45. Endvidere har jeg også allerede i mit forslag til afgørelse i Wippel-sagen³⁰ redegjort for, at bestemmelserne i national ret skal fortolkes og anvendes i overensstemmelse med et direktiv *også inden udløbet af gennemførelsesfristen*, mere præcist fra datoen for det pågældende direktivs ikrafttræden. Senest har generaladvokat Tizzano også tilsluttet sig dette synspunkt i Mangold-sagen³¹. Kolpinghuis Nijmegen-dommen³²

25 — Dom af 10.4.1984, sag 14/83, Von Colson og Kamann, Sml. s. 1891, præmis 26, og af 5.10.2004, forenede sager C-397/01 — C-403/01, Pfeiffer m.fl., Sml. I, s. 8835, præmis 113 og 114. Jf. ligeledes en dom, der er afsagt for nylig vedrørende en rammeafgørelse, dom af 16.6.2005, sag C-105/03, Pupino, Sml. I, s. 5285, præmis 34.

26 — Jf. i denne retning allerede dommen i sagen Colson og Kamann, nævnt ovenfor i fodnote 25, præmis 28, sidste punktum.

27 — Dette følger for eksempel af dom af 13.11.1990, sag C-106/89, Marleasing, Sml. I, s. 4135, præmis 8, og af 14.7.1994, sag C-91/92, Faccini Dori Sml. I, s. 3325, præmis 26: disse to domme blev afsagt i sager, hvor det pågældende direktiv ikke var gennemført inden for fristen (Marleasing-dommen, præmis 4, og Faccini Dori-dommen, præmis 8). Jf. ligeledes den nylige dom af 13.7.2000, sag C-456/98, Centrosteele, Sml. I, s. 6007, præmis 16 og 17.

28 — Pfeiffer-dommen, nævnt ovenfor i fodnote 25, præmis 115, 118 og 119, jf. i samme retning Pupino-dommen, nævnt ovenfor i fodnote 25, præmis 47, sidste punktum.

29 — I modsætning til det af den forelæggende eventuelt formodede er det første spørgsmål derfor ikke kun af betydning, når et direktiv »efter fristens udløb er gennemført i national ret«, men er generelt af betydning for alle direktiver, herunder dem, der er blevet gennemført inden for fristerne.

30 — Forslag til afgørelse af 18.5.2004, sag C-313/02, Wippel, dom af 12.10.2004, Sml. I, s. 9483, punkt 58-63.

31 — Forslag til afgørelse af 30.6.2005, sag C-144/04, Mangold, der endnu verserer for Domstolen, punkt 115 og 120. Ligeledes i samme retning, jf. generaladvokat Darmons forslag til afgørelse af 14.11.1989, sag C-177/88, Dekker m.fl., dom af 8.11.1990, Sml. I, s. 3941, punkt 11, og af 29.5.1991, forenede sager C-87/90, C-88/90 og C-89/90, Verholen m.fl., dom af 11.7.1991, Sml. I, s. 3757, punkt 15, sidste afsnit. Generaladvokat Jacobs har ligeledes tilnærmet sig dette synspunkt i forslag til afgørelse af 24.4.1997, sag C-129/96, Inter-Environnement Wallonie, dom af 18.12.1997, Sml. I, s. 7411, punkt 29 ff.; hans forslag til afgørelse af 25.6.1992, sag C-156/91, Hansa Fleisch, dom af 10.11.1992, Sml. I, s. 5567, punkt 23 og 24, går knap så vidt.

32 — Dom af 8.10.1987, sag 80/86, Kolpinghuis Nijmegen, Sml. s. 3969, præmis 15, sidste punktum.

er undertiden også blevet fortolket i denne retning³³ og er under alle omstændigheder ikke til hinder for den løsning, jeg foreslår i nærværende sag.

46. De følgende betragtninger taler for, at de nationale retsinstanser har en *forpligtelse* til at fortolke national ret på en måde, der er i overensstemmelse med direktiverne *også inden udløbet af gennemførelsesfristen*.

47. Det er ubestridt, at direktiverne har *retsvirkninger* fra deres ikrafttræden. Fra denne dato *er de bindende* for medlemsstaterne hvad angår det resultat, der skal opnås (artikel 249, stk. 3, EF).

48. Domstolen har heraf under hensyn til princippet om fællesskabsretlig loyalitet, der er fastsat i artikel 10 EF, udledt, at medlemsstaterne, også inden udløbet af gennemførelsesfristen for et direktiv, skal afholde sig fra at træffe foranstaltninger, der kan bringe virkeliggørelsen af det i direktivet foreskrevne resultat i alvorlig fare (forbud mod at modarbejde et direktivs formål)³⁴.

49. Det er imidlertid ikke kun denne *forpligtelse til at afholde sig fra* at gøre noget, som Domstolen specifikt har udviklet, der kan udledes af bestemmelserne i artikel 249, stk. 3, EF sammenholdt med artikel 10 EF. Artikel 10 EF fastsætter endvidere i stk. 1 en positiv forpligtelse til at træffe alle almindelige eller særlige foranstaltninger, det vil sige at gøre alt det nødvendige for at sikre udøvelsen af de forpligtelser, der følger af fællesskabsretten³⁵. Hvad angår direktiver, der kræver en gennemførelse, finder denne fællesskabsretlige forpligtelse vedrørende det resultat, der skal opnås, anvendelse fra direktivets ikrafttræden³⁶. Jeg skal herved anføre, at forpligtelsen til at træffe alle nødvendige foranstaltninger for at opfylde de resultater, der er fastsat i et direktiv, påhviler alle myndighederne i medlemsstaterne, herunder også domstolene inden for deres kompetence³⁷. Direktiverne er derfor ligeledes bindende for medlemsstaternes dømmende magt fra deres ikrafttrædelsesdato hvad angår de resultater, de fastsætter.

50. Det omfang, fællesskabsretten er bindende for retterne, fremgår ligeledes af, at de ifølge Domstolens praksis endog er for-

33 — Generaladvokat Darmons forslag til afgørelse i sagen Verholen m.fl., nævnt ovenfor i fodnote 31, punkt 15, sidste afsnit. Jf. også generaladvokat Légers forslag til afgørelse af 20.6.1995, sag C-5/94, Hedley Lomas-sagen, dom af 23.5.1996, Sml. I, s. 2553, punkt 64.

34 — Dom af 18.12.1997, sag C-129/96, Inter-Environnement Wallonie, Sml. I, s. 7411, præmis 45.

35 — Pfeiffer-dommen, nævnt ovenfor i fodnote 25, præmis 110.

36 — Jf. i denne retning allerede dommen i sagen Inter-Environnement Wallonie, nævnt ovenfor i fodnote 34, præmis 40-42.

37 — Dom af 2.6.2005, sag C-15/04, Koppensteiner, Sml. I, s. 4855, præmis 33, Pfeiffer-dommen, nævnt ovenfor i fodnote 25, præmis 110, Faccini Dori-dommen, nævnt ovenfor i fodnote 25, præmis 26, Kolpinghuis Nijmegen-dommen, nævnt ovenfor i fodnote 32, præmis 12, og dommen i sagen Von Colson og Kamann, nævnt ovenfor i fodnote 25, præmis 26.

pligtede til at tage hensyn til *henstillinger*, selv om de ikke er bindende ³⁸.

51. Det forhold, at et direktivs formål er bindende for de nationale retter, betyder ganske vist ikke, at de har pligt til at forkaste eksisterende nationale regler, der er i strid med dette direktiv, inden direktivets gennemførelsesfrist er udløbet ³⁹. Dette problem opstår imidlertid slet ikke for så vidt angår en fortolkning, der er overensstemmende med direktivet. Hvis en ret fortolker national ret i overensstemmelse med et direktiv, forkastes de nationale bestemmelser netop ikke, men de *anvendes* derimod ⁴⁰.

52. I øvrigt er det forhold, at medlemsstatte indrømmes en *gennemførelsesfrist*, og at de derfor ikke er forpligtede til at vedtage de *love og administrative bestemmelser*, der er nødvendige for at gennemføre det pågældende direktiv, inden udløbet af denne frist, ikke til hinder for, at der anerkendes en forpligtelse til at fortolke national ret i overensstemmelse med dette direktiv fra dets ikrafttræden ⁴¹. Det forhold, at et direktiv giver den nationale lovgivende myndig-

hed en frist, betyder nemlig på ingen måde, at den dømmende magt kan kræve den samme overgangsperiode. Fristen tilsigter reelt blot at tage hensyn til iboende tekniske vanskeligheder i lovgivningsprocessen ⁴², der kan opstå for eksempel under den parlamentariske proces eller under forhandlingerne mellem arbejdsmarkedets parter. Dette følger i øvrigt af direktiv 1999/70, som nærværende tvist omhandler, og hvis artikel 2, stk. 1, fastsætter en gennemførelsesfrist, der er begrænset til de nødvendige *love og administrative bestemmelser og aftaler mellem arbejdsmarkedets parter* uden på nogen måde at udskyde dets anvendelse. Denne gennemførelsesfrist ændrer derfor ikke på, at de formål, der fastsættes, er bindende fra direktivets ikrafttræden ⁴³.

53. Lige så lille er risikoen for, at den nationale ret tiltager sig den nationale lovgivende myndigheds beføjelser, eller at den bringer sig i modstrid hermed ved at fortolke de gældende nationale bestemmelser i overensstemmelse med et direktiv, også inden direktivets gennemførelsesfrist er udløbet. Som jeg allerede har nævnt, er et direktivs formål nemlig ligeledes bindende for retterne inden for deres kompetence fra direktivets ikrafttræden. Hvis den nationale ret derfor ved fortolkningen af gældende ret kan bidrage til at opfylde direktivets formål selv inden udløbet af gennemførelsesfristen, tiltager den sig ikke den nationale lovgivende

38 — Domstolens dom af 13.12.1989, sag C-322/88, Grimaldi, Sml. I, s. 4407, præmis 18. Generaladvokat Tizzano har ligeledes henvist hertil i sit forslag til afgørelse i Mangold-sagen, nævnt ovenfor i fodnote 31, punkt 117.

39 — Jf. dom af 5.2.2004, sag C-157/02, Rieser, Sml. I, s. 1477, præmis 67 og 69, og generaladvokat Tizzanos forslag til afgørelse i Mangold-sagen, nævnt ovenfor i fodnote 31, punkt 110.

40 — Jf. punkt 60 og fodnote 41 i mit forslag til afgørelse i Wippel-sagen, nævnt ovenfor i fodnote 30.

41 — Dommen i sagen Inter-Environnement Wallonie, nævnt ovenfor i fodnote 34, præmis 43 og 45.

42 — Jf. i denne retning Rieser-dommen, nævnt ovenfor i fodnote 39, præmis 68, og dommen i sagen Inter-Environnement Wallonie, nævnt ovenfor i fodnote 34, præmis 43.

43 — Hvad angår nærværende tvist bemærkes, at direktiv 1999/70 i overensstemmelse med artikel 3 trådte i kraft den 10.7.1999.

myndigheds beføjelser, men anvender blot den ret, den lovgivende myndighed har skabt. Den nationale ret opfylder på denne måde sin hovedfunktion ved at bidrage til udøvelsen af de fællesskabsretlige forpligtelser, der påhviler den pågældende medlemsstat. Dette påvirker naturligvis ikke den nationale lovgivende myndigheds forpligtelse til at opfylde direktivets formål ved om nødvendigt at indføre nye bestemmelser inden for fristerne⁴⁴.

54. Det første præjudicielle spørgsmål skal derfor besvares således:

Den nationale retsinstans er fra et direktivs ikrafttræden forpligtet til i videst muligt omfang at fortolke al national ret i lyset af direktivets ordlyd og formål med henblik på at opnå et resultat, der er i overensstemmelse med det med direktivet forfulgte formål.

44 — Ifølge fast retspraksis er det ikke absolut nødvendigt for gennemførelsen af et direktiv i national ret formelt og ordret at gentage direktivets bestemmelser i udtrykkelige specielle lovbestemmelser, men tilstrækkeligt, at der foreligger en generel retlig ramme. Det er imidlertid uomgængeligt nødvendigt, at direktivet anvendes fuldt ud på en tilstrækkelig klar og præcis måde med henblik på, at de personer, som omfattes af direktivet, har mulighed for fuldt ud at kende deres rettigheder og i givet fald påberåbe sig dem ved de nationale domstole. Jf. f.eks. dom af 14.9.2004, sag C-168/03, Kommissionen mod Spanien, Sml. I, s. 8227, præmis 36, af 28.4.2005, sag C-410/03, Kommissionen mod Italien, Sml. I, s. 3507, præmis 60, og af 16.6.2005, sag C-456/03, Kommissionen mod Italien, Sml. I, s. 5335, præmis 51.

C — Objektive omstændigheder som begrundelse for anvendelsen af tidsbegrænsede ansættelseskontrakter (det andet spørgsmål)

55. Den forelæggende ret ønsker med det andet spørgsmål i det væsentlige oplyst, hvilke objektive omstændigheder i den forstand, hvori udtrykket anvendes i rammeaftalen om tidsbegrænset ansættelse, der kan begrunde indgåelsen af flere på hinanden følgende ansættelseskontrakter. Der er konkret spurgt, om den blotte omstændighed, at indgåelsen af en tidsbegrænset ansættelseskontrakt er *påkrævet i henhold til en lovbestemmelse*, kan udgøre en objektiv omstændighed i rammeaftalens forstand. En sådan bestemmelse findes i det uddrag af artikel 5, stk. 1, litra a), i præsidentdekret nr. 81/2003 i udgaven fra 2003, der er fremlagt af den forelæggende ret.

56. Begrebet objektive omstændigheder er ikke præciseret i rammeaftalen vedrørende tidsbegrænset ansættelse, heller ikke i § 5, stk. 1, litra a). Medlemsstaterne og arbejdsmarkedets parter har derfor en bred skønsmargin ved definitionen af dette begreb under hensyntagen til forholdene i den enkelte medlemsstat, sektor og erhverv⁴⁵. Dog er de i overensstemmelse med artikel 249, stk. 3, EF fortsat bundet af formålene med direktivet og rammeaftalen, der er et bilag hertil. Endvidere opstiller direktiv 1999/70 selv i syttende betragtning den

45 — Jf. ligeledes punkt 10 i de generelle betragtninger til rammeaftalen vedrørende tidsbegrænset ansættelse og tredje afsnit i indledningen hertil.

betingelse, at de definitioner, der findes i national ret, overholder rammeaftalens indhold.

57. Rammeaftalen anerkender ganske vist udtrykkeligt, at tidsbegrænsede ansættelseskontrakter i visse sektorer, inden for visse erhverv og ved visse former for aktiviteter er en beskæftigelsesform, der passer både arbejdsgivere og arbejdstagere⁴⁶. Rammeaftalen og direktivet er dermed ikke til hinder for nationale bestemmelser, der tillader indgåelsen af tidsbegrænsede ansættelseskontrakter i visse sektorer, inden for visse erhverv og ved visse former for aktiviteter eller endog, hvor det er udtrykkeligt påkrævet — på grund af særlige omstændigheder i den bestemte sektor, såsom offentlige tjenesteydelser⁴⁷. I sådanne tilfælde er de objektive omstændigheder for indgåelsen af den tidsbegrænsede ansættelseskontrakt netop de særlige omstændigheder, der anses for at være kendetegnende for ansættelse i den pågældende sektor, inden for det pågældende erhverv eller ved den pågældende aktivitet⁴⁸. Endvidere kan det formål at hjælpe visse grupper af personer — såsom langtidsarbejdsløse eller arbejdsløse over en vis alder — med at finde arbejde, for eksempel udgøre objektive omstændigheder.

58. Hvad imidlertid angår en bestemmelse som det omtvistede afsnit i artikel 5, stk. 1,

litra a), i præsidentdekret nr. 81/2003, er der tale om en helt upræcis bestemmelse, der henviser til *alle* lovbestemmelser eller administrative bestemmelser, der fastsætter, at der kan indgås en tidsbegrænset kontrakt. Bestemmelsen forudsætter derfor, at der foreligger en objektiv omstændighed selv i de tilfælde, hvor en lov eller administrativ forskrift kun på meget generel vis bestemmer, at der kan indgås tidsbegrænsede ansættelseskontrakter, uden at det klart af ordlyden eller i det mindste af ånden heri og formålet hermed samt af sammenhængen i de pågældende bestemmelser fremgår, hvilke særlige forhold i sektoren, inden for erhvervet eller ved aktiviteten eller personerne, der begrundes, at kontrakterne er tidsbegrænsede.

59. En så bred og upræcis bestemmelse er særligt egnet til at blive misbrugt og er derfor ikke i overensstemmelse med formålet med rammeaftalen vedrørende tidsbegrænset ansættelse. Fastlæggelsen heri af objektive omstændigheder, der kan begrunde anvendelsen af tidsbegrænsede ansættelseskontrakter, har nemlig netop til formål at forhindre misbrug af denne type kontrakter. Dette formål er klart fastsat i rammeaftalens § 1, litra b), og særligt klart i indledningen til § 5, stk. 1⁴⁹. Jo mere generel en bestemmelse, der definerer en objektiv omstændighed, imidlertid er, jo mindre egnet er den til at opnå dette formål i rammeaftalen, og jo lettere er det dermed at fordreje ordninger med tidsbegrænsede ansættelseskontrakter

46 — Punkt 8 i de generelle betragtninger til rammeaftalen vedrørende tidsbegrænset ansættelse, jf. ligeledes andet afsnit i indledningen hertil.

47 — Jf. i denne henseende redegørelsen vedrørende det fjerde spørgsmål, navnlig i punkt 85 i dette forslag til afgørelse.

48 — Det er for eksempel således, at artikel 5, stk. 1, litra b), i præsidentdekret nr. 81/2003 forudsætter, at der er objektive omstændigheder i de sektorer, der opregnes.

49 — Jf. ligeledes punkt 7 i de generelle betragtninger til rammeaftalen vedrørende tidsbegrænset ansættelse.

og andre generelle former for ansættelsesforhold⁵⁰.

D — Flere på hinanden følgende tidsbegrænsede ansættelseskontrakter (det tredje spørgsmål)

60. Jeg kan således konkludere, at objektive omstændigheder i den forstand, hvori udtrykket anvendes i rammeaftalens § 5, stk. 1, litra a), kun kan fastslås, hvis det klart fremgår af ordlyden eller i det mindste af ånden heri og formålet hermed samt af sammenhængen i de pågældende bestemmelser, hvilke særlige kendetegn i sektoren, inden for erhvervet, ved aktiviteten eller personerne, der begrundes, at kontrakterne er tidsbegrænsede. Det blotte forhold, at indgåelsen af en tidsbegrænset ansættelseskontrakt er påkrævet i en lovbestemmelse eller administrativ bestemmelse, udgør derfor ikke en tilstrækkeligt objektiv omstændighed.

62. Det tredje præjudicielle spørgsmål vedrører i første led definitionen af begrebet flere på hinanden følgende ansættelseskontrakter. I andet led vedrører spørgsmålet den dermed sammenhængende problematik om ændringen af tidsbegrænsede ansættelseskontrakter til tidsubegrænsede ansættelseskontrakter.

61. Den forelæggende rets andet spørgsmål skal derfor besvares således:

Fortolkningen af begrebet »flere på hinanden følgende« (spørgsmål 3a)

Det blotte forhold, at indgåelsen af en tidsbegrænset ansættelseskontrakt er påkrævet i en lovbestemmelse eller administrativ bestemmelse, udgør ikke tilstrækkeligt objektive omstændigheder i den forstand, hvori udtrykket anvendes i artikel 5, stk. 1, litra a), i rammeaftalen vedrørende tidsbegrænset ansættelse.

63. Den forelæggende ret har med første led af det tredje spørgsmål (spørgsmål 3a) spurgt Domstolen, om rammeaftalens § 5, stk. 1 og 2, er til hinder for en national bestemmelse som artikel 5, stk. 4, i præsidentdekret nr. 81/2003 i udgaven fra 2003, hvorefter flere på hinanden følgende ansættelseskontrakter eller -forhold navnlig defineres ved, at der er højst tyve dage mellem dem⁵¹.

50 — Jf. andet afsnit i indledningen til rammeaftalen vedrørende tidsbegrænset ansættelse og punkt 6 i de generelle betragtninger hertil (jf. i denne henseende punkt 4 i dette forslag til afgørelse).

51 — I henhold til artikel 5, stk. 4, i præsidentdekret nr. 81/2003 i udgaven fra 2003, udgør de maksimale tyve dage tyve arbejdsdage. Da den forelæggende ret udtrykkeligt har henvist til denne bestemmelse i det præjudicielle spørgsmål, er der herefter altid tale om arbejdsdage.

64. Begrebet »flere på hinanden følgende« er et af de væsentlige retlige begreber i rammeaftalen vedrørende tidsbegrænset ansættelse. Rammeaftalen tilsigter nemlig ikke hovedsageligt — akkurat som direktiv 1999/70 — at forhindre indgåelsen af *isolerede* tidsbegrænsede ansættelseskontrakter, men tilsigter, ud over at forbedre kvaliteten ved sådanne tidsbegrænsede ansættelseskontrakter, frem for alt at forhindre det misbrug, der hidrører fra indgåelsen af flere på hinanden følgende tidsbegrænsede ansættelseskontrakter (en »kæde« af ansættelseskontrakter) ⁵². Det er nemlig særligt tilfælde med *flere på hinanden følgende* tidsbegrænsede ansættelseskontrakter, der skaber risiko for fordrejning af det tidsbegrænsede ansættelsesforhold, der af arbejdsmarkedets parter er defineret som den generelle form for ansættelsesforhold ⁵³, og som derfor rejser misbrugsproblematikken. Dette er i øvrigt årsagen til, at § 5, stk. 1, i rammeaftalen vedrørende tidsbegrænset ansættelse udtrykkeligt kræver, at der træffes foranstaltninger for at forhindre det misbrug, der hidrører fra anvendelsen af flere på hinanden følgende tidsbegrænsede ansættelseskontrakter.

65. Rammeaftalen vedrørende tidsbegrænset ansættelse indeholder imidlertid ikke selv nogen definition af »flere på hinanden følgende« tidsbegrænsede ansættelseskontrakter eller ansættelsesforhold, men overlader fastsættelsen heraf til medlemsstaterne. Herudover kan medlemsstaterne frit i henhold til rammeaftalens § 5, stk. 2, litra a), undlade at vedtage nogen bestemmelse herom, idet »[m]edlemsstaterne [...] fastsætter, hvor det er hensigtsmæssigt, under hvilke

betingelser tidsbegrænsede ansættelseskontrakter og ansættelsesforhold er at anse som [...] »flere på hinanden følgende« ⁵⁴. Hvis imidlertid en medlemsstat beslutter sig for at vedtage en sådan definition, kan den ikke gøre det helt frit, men er i overensstemmelse med artikel 249, stk. 3, EF bundet af direktivets og rammeaftalens formål, således som det i øvrigt er udtrykkeligt præciseret i syttende betragtning til direktiv 1999/70.

66. Således som Kommissionen med rette har understreget, skal § 5, stk. 2, litra a), i rammeaftalen vedrørende tidsbegrænset ansættelse derfor fortolkes i lyset af direktivets formål, hvis misbrug effektivt skal forhindres. I henhold til rammeaftalens § 5, stk. 1, opfordres medlemsstaterne ikke blot til at træffe foranstaltninger i denne retning, men de er udtrykkeligt forpligtede hertil.

67. En definition af begrebet flere på hinanden følgende, der er så snæver, at den ikke engang kan dække en betydelig del af de tilfælde af tidsbegrænsede ansættelseskontrakter, der indgås den ene efter den anden, og at den valgte definition bliver praktisk virkningsløs, er ikke i overensstemmelse med dette formål. Dette indebærer nemlig, at de pågældende tilfælde faktisk udelukkes fra anvendelsesområdet for nationale bestemmelser, der skal forhindre misbrug af tids-

⁵² — Jf. navnlig § 1, litra b), og § 5 i rammeaftalen vedrørende tidsbegrænset ansættelse.

⁵³ — Jf. andet afsnit i indledningen til rammeaftalen vedrørende tidsbegrænset ansættelse og punkt 6 i de generelle betragtninger hertil (jf. i denne henseende punkt 4 i dette forslag til afgørelse).

⁵⁴ — Min fremhævelse.

begrænsede ansættelsesforhold, således at den beskyttelse af arbejdstagerne, som direktivet ønsker, ikke kan gennemføres.

68. En bestemmelse som artikel 5, stk. 4, i præsidentdekret nr. 81/2003 i udgaven fra 2003 kan imidlertid efter sin art netop give anledning til bekymring. Hvis det kun er tidsbegrænsede ansættelseskontrakter indgået med tyve eller flere arbejdsdages mellemrum, der anses for at være »flere på hinanden følgende«, kan formålet med at beskytte arbejdstagerne mod misbrug, der forfølges med rammeaftalen vedrørende tidsbegrænset ansættelse let omgås. Det er således tilstrækkeligt hver gang at lade enogtyve dage gå, inden der indgås en ny ansættelseskontrakt med den samme arbejdstager. Det er med rette, at den forelæggende ret, Kommissionen og sagsøgerne har fremhævet dette forhold. En så kort og rigid frist gør det muligt at ansætte en arbejdstager gennem flere år med undtagelse af korte afbrud i ansættelsesforholdet på enogtyve arbejdsdage, uden at de nationale bestemmelser, der tilsigter at forhindre misbrug, kan finde anvendelse. Dette indebærer reelt, at misbruget af tidsbegrænsede ansættelseskontrakter fremmes.

69. En bestemmelse, der kun anser ansættelseskontrakter, som indgås med tyve eller flere arbejdsdages mellemrum, for »flere på hinanden følgende«, strider mod det beskyttende formål med rammeaftalen vedrørende tidsbegrænset ansættelse og mod formålet med direktiv 1999/70.

70. En sådan forskrift kan ligeledes være i strid med andre gældende bestemmelser i fællesskabsretten. En bestemmelse, der uden tidsmæssig begrænsning gør det muligt at ansætte en arbejdstager med et årligt interval på enogtyve dage, kan faktisk skabe varige ansættelsesforhold uden betalt årlig ferie, navnlig i medlemsstater eller sektorer, hvor det er sædvanligt at afholde den væsentligste del af den årlige ferie i en bestemt måned, for eksempel i august. En sådan praksis er imidlertid i strid med artikel 7 i Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 2003/88/EF af 4. november 2003 om visse aspekter i forbindelse med tilrettelæggelse af arbejdstiden⁵⁵. I henhold til denne bestemmelse træffer »[m]edlemsstaterne [...] de nødvendige foranstaltninger for at sikre, at alle arbejdstagere får en årlig betalt ferie af mindst fire ugers varighed«. Domstolen er af den opfattelse, at hver arbejdstagers ret til årlig betalt ferie må betragtes som et særligt vigtigt princip i Fællesskabets sociallovgivning, der ikke kan fraviges⁵⁶.

71. Sammenfatning:

En national bestemmelse, der navnlig underlægger flere på hinanden følgende ansættel-

⁵⁵ — EUT L 299, s. 9. Direktivet er en kodificering af Rådets direktiv 93/104/EF af 23.11.1993 om visse aspekter i forbindelse med tilrettelæggelse af arbejdstiden (EFT L 307, s. 18), der indtil da var i kraft, og som indeholdt en bestemmelse med tilsvarende indhold.

⁵⁶ — Dom af 26.6.2001, sag C-173/99, BECTU, Sml. I, s. 4881, præmis 43, og af 18.3.2004, sag C-342/01, Merino Gómez, Sml. I, s. 2605, præmis 29.

seskontrakter eller ansættelsesforhold den betingelse, at de er indgået med højst tyve arbejdsdages interval, er i strid med § 5, stk. 1, i rammeaftalen vedrørende tidsbegrænset ansættelse sammenholdt med bestemmelsens § 5, stk. 2, litra a).

vurdering. Den eneste bestemmelse herom er rammeaftalens § 5, stk. 2, litra b), der fremhæver ændringen til tidsubegrænsede ansættelseskontrakter som eksempel på en sanktion uden dog på nogen måde at pålægge den. Det er nemlig udelukkende, når det er *hensigtsmæssigt*, at medlemsstaterne bestemmer, under hvilke betingelser de tidsbegrænsede ansættelseskontrakter eller ansættelsesforhold anses for at være indgået tidsubegrænset.

Ændring til tidsubegrænset ansættelseskontrakt (spørgsmål 3b)

72. Mens første led af det tredje spørgsmål, som jeg netop har behandlet, vedrørte *forebyggelsen af misbrug* af flere på hinanden følgende tidsbegrænsede ansættelseskontrakter, vedrører andet led (spørgsmål 3b) *sanktionen over for et eventuelt misbrug*. Den forelæggende ret ønsker i det væsentlige oplyst, om rammeaftalen vedrørende tidsbegrænset ansættelse kun gør det muligt at ændre tidsbegrænsede ansættelseskontrakter til tidsubegrænsede ansættelseskontrakter i tilfælde, hvor de flere på hinanden følgende ansættelseskontrakter er indgået med højst tyve arbejdsdages mellemrum. Denne regel følger af artikel 5, stk. 3 og 4, i præsidentdekret nr. 81/2003 i udgaven fra 2003.

73. Jeg skal herved først anføre, at rammeaftalen vedrørende tidsbegrænset ansættelse lader sanktionen over for misbrug af flere på hinanden følgende tidsbegrænsede ansættelseskontrakter være op til medlemsstaternes

74. Det følger heraf, at medlemsstaterne i henhold til § 5, stk. 1, i rammeaftalen vedrørende tidsbegrænset ansættelse faktisk er forpligtede til at træffe effektive foranstaltninger for at *forebygge* misbrug af flere på hinanden følgende tidsbegrænsede ansættelseskontrakter. De er derimod ikke forpligtede til at ændre sådanne ansættelseskontrakter til tidsubegrænsede ansættelseskontrakter som en *sanktion* over for misbrug; denne ændring er i rammeaftalen vedrørende tidsbegrænset ansættelse kun fastsat som en *mulighed*⁵⁷.

75. Medlemsstaterne råder således over et bredt skøn hvad angår spørgsmålet, om og hvorledes misbrug af flere på hinanden følgende tidsbegrænsede ansættelseskontrakter skal sanktioneres. Hvis det lykkes en

57 — Jf. ligeledes i denne retning generaladvokat Poiars Maduros forslag til afgørelse af 20.9.2005, forenede sager C-53/04 og C-180/04, Marrosu m.fl. og Vasallo, der endnu verserer for Domstolen, punkt 30.

medlemsstat præventivt at forhindre dette misbrug, f.eks. ved at indføre regler, der forhindrer, at misbruget opstår, kan man også forestille sig, at det helt undlades at opstille sanktioner. Den eneste forpligtelse, som direktivet indeholder, udover forbedringen af kvaliteten ved tidsbegrænset ansættelse, er effektivt at *forebygge* misbruget af flere på hinanden følgende ansættelsesforhold.

76. Den præcise art af og fremgangsmåde ved eventuelle sanktioner er heller ikke defineret i rammeaftalen vedrørende tidsbegrænset ansættelse. Det forhold, at ændringen af tidsbegrænsede ansættelseskontrakter til tidsubegrænsede kontrakter er særskilt nævnt som eksempel, udelukker ikke, at der kan træffes andre foranstaltninger, såsom erstatning til de pågældende arbejdstagere⁵⁸.

77. Hvis sanktionen i princippet allerede er overladt til medlemsstaternes vurdering, kan de så meget desto mere frit definere betingelserne for, hvornår en bestemt sanktion indtræder. Hvis medlemsstaterne vælger at ændre tidsbegrænsede ansættelseskontrakter til tidsubegrænsede kontrakter, skal denne

ændring ikke nødvendigvis ske i alle tilfælde, men kan for eksempel begrænses til visse særligt åbenbare tilfælde af misbrug.

78. I denne sammenhæng er det forhold, at der kun formodes at være et tidsubegrænset ansættelsesforhold ved særligt korte mellemrum på højst tyve arbejdsdage mellem de flere på hinanden følgende tidsbegrænsede ansættelseskontrakter (jf. i denne henseende artikel 5, stk. 3 og 4, i præsidentdekret nr. 81/2003 i udgaven fra 2003), ikke i strid med noget formål. § 5, stk. 2, litra b), i rammeaftalen vedrørende tidsbegrænset ansættelse er ikke til hinder herfor.

79. Kravene i rammeaftalen vedrørende tidsbegrænset ansættelse er derfor mere eller mindre strenge, alt efter om der er tale om foranstaltninger, der skal *forebygge misbrug*, eller som tilsigter at *sanktionere* misbruget. Kravene til forebyggelse af misbrug af flere på hinanden følgende tidsbegrænsede ansættelseskontrakter, som første del af det tredje præjudicielle spørgsmål (spørgsmål 3a) vedrører, er strengere end de krav til sanktioner — som under alle omstændigheder ikke er obligatoriske — over for sådant misbrug, som er genstand for dette spørgsmåls andet led (spørgsmål 3b). § 5 i rammeaftalen vedrørende tidsbegrænset ansættelse gør det derfor ligeledes muligt at begrænse den specifikke sanktion med *ændring* af tidsbegrænsede ansættelseskontrakter til

58 — En sådan bestemmelse er for eksempel vedtaget af Italien for ansættelseskontrakter i den offentlige sektor. Jf. i denne henseende sagen Marrosu m.fl. og Vasallo, forenede sager C-53/04 og C-180/04, nævnt ovenfor i fodnote 57, der fortsat verserer for Domstolen. Vedrørende spørgsmålet, om det kan være berettiget, at der er forskelle i sanktionerne for den offentlige sektor og den private sektor, jf. generaladvokat Poiares Maduros forslag til afgørelse i denne sag, nævnt ovenfor i fodnote 57, punkt 27 til 49.

tidsubegrænsede kontrakter til de tilfælde, hvor de forskellige kontrakter er blevet indgået med mellemrum, der ikke overstiger tyve arbejdsdage. Hvad derimod angår *forebyggelsen af misbrug* kan rammeaftalen vedrørende tidsbegrænset ansættelse, således som jeg tidligere har godtgjort, *ikke* fortolkes således, at der kun er tale om reelt misbrug ved flere på hinanden følgende tidsbegrænsede ansættelseskontrakter, der er adskilt fra hinanden med højst tyve arbejdsdage. Hvis dette ikke var tilfældet, ville rammeaftalens beskyttende formål stort set være uden indhold⁵⁹.

80. Jeg skal for god ordens skyld bemærke, at en ændring af tidsbegrænsede ansættelseskontrakter til tidsubegrænsede kontrakter, der er begrænset til visse tilfælde, ikke udgør en tilsidesættelse af den forpligtelse til ikke at udvande rettigheder⁶⁰, der er opstillet i rammeaftalens § 8, stk. 3. Hvis man sammenligner den praksis, der hidtil har været anvendt i Grækenland, forværres situationen ikke for arbejdstagere, der er ansat tidsbegrænset i den offentlige sektor, men den forbedres snarere på grund af, at præsidentdekret nr. 81/2003 i den oprindelige udgave eller nu præsidentdekret nr. 164/2004 giver mulighed for ændring af tidsbegrænsede ansættelseskontrakter til tidsubegrænsede kontrakter, i hvert fald i visse tilfælde.

81. Sagsøgerne i hovedsagen er ganske vist af den opfattelse, at den hidtil gældende retsstilling i Grækenland allerede gav mulighed for en praksis, der var gunstigere over for ændring af tidsbegrænsede ansættelseskontrakter til tidsubegrænsede ansættelseskontrakter. De har herved henvist til artikel 8, stk. 3, i den græske lov nr. 2112/1920. Det har imidlertid under retsforhandlingerne for Domstolen ikke med sikkerhed kunnet fastslås, om der reelt er gjort brug af denne bestemmelse i den offentlige sektor i Grækenland. Navnlig resultaterne af den mundtlige forhandling leder snarere til den konklusion, at der, om overhovedet, var tale om isolerede tilfælde og ikke en fast praksis. Spørgsmålet, om gennemførelsen af direktiv 1999/70 fører til en forringelse af beskyttelsen af arbejdstagerne, skal vurderes på grundlag af den reelle situation og ikke på grundlag af teoretiske betragtninger. Det forhold, at der i græsk ret efter direktiv 1999/70 udtrykkeligt gives mulighed for at ændre tidsbegrænsede ansættelseskontrakter til tidsubegrænsede kontrakter, selv om det kun er i visse tilfælde og ikke i alle, skal ikke opfattes som en udvanding af rettigheder, men snarere som en forbedring af det beskyttelsesniveau, som de pågældende arbejdstagere tilbydes i henhold til § 8, stk. 3, i rammeaftalen vedrørende tidsbegrænset ansættelse.

82. På baggrund af det anførte skal jeg fastslå følgende:

59 — Jf. herved mine bemærkninger til spørgsmål 3a i punkt 63-71 i dette forslag til afgørelse.

60 — Vedrørende forpligtelsen til ikke at udvande rettigheder, jf. generaladvokat Tizzanos forslag til afgørelse i Mangold-sagen, nævnt ovenfor i fodnote 31, punkt 43-78.

§ 5, stk. 1 og stk. 2, litra b), i rammeaftalen vedrørende tidsbegrænset ansættelse er ikke

til hinder for en national bestemmelse, der kun i visse begrænsede tilfælde fastsætter en ændring af flere på hinanden følgende tidsbegrænsede ansættelseskontrakter til tidsubegrænsede ansættelseskontrakter.

E — Særegenheder i den offentlige sektor: forbud mod ændring af tidsbegrænsede ansættelseskontrakter til tidsubegrænsede kontrakter (det fjerde spørgsmål)

83. Den forelæggende ret ønsker med det fjerde spørgsmål i det væsentlige oplyst, om § 5, stk. 1 og 2, i rammeaftalen vedrørende tidsbegrænset ansættelse er til hinder for en national bestemmelse, der forbyder, at tidsbegrænsede ansættelsesforhold i den offentlige sektor retligt anses for at være tidsubegrænsede, også for det tilfælde, hvor de retlige betingelser for anvendelse af sådanne tidsbegrænsede ansættelseskontrakter er blevet fordrejet i misbrugøjemed.

84. Som jeg allerede har nævnt⁶¹, overlader § 5, stk. 2, i rammeaftalen vedrørende tidsbegrænset ansættelse spørgsmålet, om

der skal være mulighed for at ændre tidsbegrænsede ansættelseskontrakter til tidsubegrænsede kontrakter, og i givet fald under hvilke betingelser, til medlemsstaternes vurdering. Rammeaftalen kræver ikke, at ethvert misbrug af tidsbegrænsede ansættelseskontrakter sanktioneres. Selv om det derfor antages, at de retlige begrænsninger for anvendelse af privatretlige tidsbegrænsede ansættelseskontrakter er blevet fordrejet i misbrugøjemed⁶², kræver rammeaftalen ikke en bestemmelse om, at disse sidstnævnte skal ændres til tidsubegrænsede ansættelseskontrakter. Rammeaftalen anerkender udtrykkeligt selv, at »den nærmere gennemførelse [af de generelle principper og minimumskrav, der skal gælde for tidsbegrænset ansættelse] [kræver,] at [der] tage[s] hensyn til de særlige nationale, sektorbestemte eller årstidsbetingede realiteter«⁶³.

85. I denne sag spiller principperne i national ret om offentligt ansatte — således som de fremgår navnlig af den græske forfatning⁶⁴ — der bygger på tjenestemandsmodellen, en væsentlig rolle. Dette gælder princippet om, at stillingerne er fastsat i

62 — Konstateringen af misbrug forudsætter fortolkning og anvendelse af national ret og en vurdering af de faktiske omstændigheder i hovedsagen, hvilket er omfattet af den forelæggende rets enekompetence (jf. dom af 18.11.2004, sag C-284/02, Sass, Sml. I, s. 11143, præmis 55, og af 9.6.2005, forenede sager C-211/03, C-299/03, C-316/03 — C-318/03, HLH Warenvertrieb, Sml. I, s. 5141, præmis 96).

63 — Jf. tredje afsnit i indledningen til rammeaftalen vedrørende tidsbegrænset ansættelse, jf. ligeledes punkt 10 i de generelle betragtninger hertil.

64 — Artikel 103 i den græske forfatning som ændret ved lov af 16.4.2001. Sagsøgerne i hovedsagen har henvist til denne bestemmelse i stævningen.

61 — Jf. herved mine betragtninger vedrørende spørgsmål 3b i punkt 72 ff. i dette forslag til afgørelse.

budgettet, og at adgangen til tjenestemandsstillinger reguleres ved en bestemt retlig procedure. Endvidere er anvendelsen i den græske offentlige sektor af privatretlige ansættelseskontrakter — der generelt kun indgås tidsbegrænset — væsentligt begrænset ved lov, og ændringen af sådanne tidsbegrænsede ansættelseskontrakter til tidsubegrænsede ansættelseskontrakter er i princippet forbudt.

med direktivet for i tvisten i hovedsagen at nå et resultat, der er så tæt som muligt på direktivets og rammeaftalens formål⁶⁶. Hvis det derfor antages, at en national retsinstans drager den konklusion, at anvendelsen af privatretlige tidsbegrænsede ansættelseskontrakter er misbrug i de tilfælde, den skal behandle, skal den herefter efterprøve, om national ret i så fald fastsætter — eller som den under alle omstændigheder i lyset af direktivet giver mulighed for — andre sanktioner end ændring af tidsbegrænsede ansættelseskontrakter. Man kan for eksempel forestille sig erstatning til de berørte parter.

86. Et sådant retligt forbud mod ændring af tidsbegrænsede ansættelseskontrakter til tidsubegrænsede kontrakter, der ligeledes og især fastsættes i en bestemmelse som artikel 21 i lov nr. 2190/1994, kan være begrundet i det formål at forhindre fordrejning af de retsprincipper for offentligt ansatte, der netop er beskrevet⁶⁵. Rammeaftalen vedrørende tidsbegrænset ansættelse er derfor heller ikke til hinder for dette forbud, medmindre forbuddets anvendelse indebærer for eksempel forskelsbehandling, eller det på anden vis strider mod generelle fællesskabsretlige principper. Der er imidlertid i denne sag intet, der tyder herpå.

88. Jeg skal sammenfattende besvare det fjerde præjudicielle spørgsmål således:

87. Uafhængigt af det anførte er den forelæggende ret naturligvis fortsat forpligtet til at fortolke al national ret i overensstemmelse

§ 5, stk. 1 og 2, litra b), i rammeaftalen vedrørende tidsbegrænset ansættelse er ikke til hinder for et forbud mod i den offentlige sektor at ændre tidsbegrænsede ansættelseskontrakter til tidsubegrænsede ansættelseskontrakter, selv i det tilfælde, hvor de retlige betingelser for anvendelse af sådanne tidsbegrænsede ansættelseskontrakter kan være fordrejet i misbrugsøjemed.

⁶⁵ — Jf. herom ligeledes generaladvokat Pólares Maduros forslag til afgørelse i sagen Marrosu m.fl. og Vasallo, nævnt ovenfor i fodnote 57, punkt 42 og 43.

⁶⁶ — Hvad angår forpligtelsen til at fortolke national ret i overensstemmelse med direktivet kan jeg henvise til min redegørelse herfor under det første spørgsmål i punkt 42 ff. i dette forslag til afgørelse.

VI — Forslag til afgørelse

89. På baggrund af det anførte foreslår jeg Domstolen at svare Monomeles Protodikio Thessalonikis således:

- »1) Den nationale retsinstans er fra et direktivs ikrafttræden forpligtet til i videst muligt omfang at fortolke al national ret i lyset af direktivets ordlyd og formål med henblik på at opnå et resultat, der er i overensstemmelse med det med direktivet forfulgte formål.

- 2) Det blotte forhold, at indgåelsen af en tidsbegrænset ansættelseskontrakt er påkrævet i en lovbestemmelse eller administrativ bestemmelse, udgør ikke tilstrækkeligt objektive omstændigheder i den forstand, hvori udtrykket anvendes i § 5, stk. 1, litra a), i bilaget til Rådets direktiv 1999/70/EF af 28. juni 1999 om rammeaftalen vedrørende tidsbegrænset ansættelse, der er indgået af EFS, UNICE og CEEP.

- 3) a) En national bestemmelse, der navnlig underlægger flere på hinanden følgende ansættelseskontrakter eller ansættelsesforhold den betingelse, at de er indgået med højst tyve arbejdsdages interval, er i strid med § 5, stk. 1, i bilaget til direktiv 1999/70 sammenholdt med bestemmelsens § 5, stk. 2, litra a).

- b) § 5, stk. 1 og stk. 2, litra b), i bilaget til direktiv 1999/70 er ikke til hinder for en national bestemmelse, der kun i visse begrænsede tilfælde fastsætter en ændring af flere på hinanden følgende tidsbegrænsede ansættelseskontrakter til tidsubegrænsede ansættelseskontrakter.

- 4) § 5, stk. 1 og 2, litra b), i bilaget til direktiv 1999/70 er ikke til hinder for et forbud mod i den offentlige sektor at ændre tidsbegrænsede ansættelseskontrakter til tidsubegrænsede ansættelseskontrakter, selv i det tilfælde, hvor de retlige betingelser for anvendelse af sådanne tidsbegrænsede ansættelseskontrakter kan være fordrejet i misbrugsøjemed.«